

บทที่ ๒

การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง: ความหมาย ทฤษฎี และแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

ก่อนจะศึกษา เรื่องการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization) ของนักเรียนนายเรือ ควรจะศึกษาความหมายของคำว่า "การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง" ตลอดจนถึงทฤษฎีและแนวความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองเสียก่อน ฉะนั้น ในบทนี้จะได้กล่าวถึงความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองในแง่ต่าง ๆ กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองกับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง การศึกษากับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของคำว่า "การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง"

Hyman ได้อธิบายความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทั้งทางอารมณ์ และการอบรมพรั้สอนเกี่ยวกับการเมือง และเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทุกอย่างและจากประสบการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล"^๑ Froman กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง หมายถึง "การเรียนรู้ในการกำหนดสถานภาพของตัวเองให้เหมาะสมกับรูปแบบของสังคมนั้น ๆ โดยเรียนรู้ผ่านตัวการต่าง ๆ (agents)

^๑Herbert Hyman, Political Socialization: A Study in the Psychology of Political Behavior (New York: Free Press, 1959), pp. 17-

ของสังคม"^๑ Sigel กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองได้แก่ "การเรียนรู้ บรรทัดฐาน (norms) ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองซึ่งเป็นที่ยอมรับและกำลังดำเนินอยู่ใน ระบบการเมืองนั้น"^๒ Almond และ Powell ได้ให้ความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองว่า หมายถึง "กระบวนการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน"^๓ Greenstein กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองได้แก่ "การเรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองทุก ๆ ทาง ทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ การเรียนรู้ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในทุกชั้นตอน ของวัฏจักรชีวิต"^๔ Dawson และ Prewitt ได้ให้ความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองว่า หมายถึง "กระบวนการที่ปัจเจกชนมารวมกันโดยมีโครงสร้างทางทัศนคติและ และแบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับและ เชื่อมโยงกลุ่มทางสังคม"^๕ หรือหมายถึงวิถีทางที่สังคม

^๑Louis Froman, "Personality and Political Socialization," Journal of Politics 23(1961): 342.

^๒Roberta S. Sigel, "Assumptions About the Learning of Political Values," The Annals 361 (September 1965): 2; Herbert Hirsch, Poverty and Politicization: Political Socialization in an American Sub-Culture (New York: Free Press, 1971), pp. 20-24.

^๓Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics: A Developmental Approach (Boston: Little, Brown, 1966), pp. 64-72. ในสุดจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง," ในวารณ-
วิทยากร (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐.

^๔Fred I. Greenstein, "Political Socialization," International Encyclopedia of the Social Sciences (New York: The Free Press, 1968), Vol. 14, p. 55.

^๕Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt, Political Socialization (Boston: Little, Brown Co., 1969), p. 4.

ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้นจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง"^๑ Easton และ Dennis กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองเป็น "กระบวนการของการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านที่ทำให้บุคคลได้รับความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientation) และรูปแบบพฤติกรรมของตน"^๒ Rush และ Athoff ได้ให้ความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง "กระบวนการที่ทำให้ปัจเจกชนรู้ว่าตนอยู่ในระบบการเมืองและก่อให้เกิดความสำเหนียก (perception) หรือปฏิกิริยา (reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง (political phenomena) กระบวนการนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (economic, social and cultural environments) ของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และเกิดจากกระบวนการปะทะสังสรรค์ (interaction) ของบุคคลภาพและประสบการณ์ของปัจเจกชนนั้นด้วย"^๓ Weissberg กล่าวว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองเป็น "กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องรัฐบาลและการเมือง ซึ่งผลการเรียนรู้นั้นจะปรากฏออกมาอย่างชัดเจนในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมือง เช่น พฤติกรรมการเลือกตั้ง เป็นต้น"^๔ และ Mannheim ให้ความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่า

^๑Kenneth F. Langton, Political Socialization (New York: Oxford University Press, 1969), p. 4.

^๒David Easton and Jack Dennis, Children in the Political System: Origins of Political Legitimacy (New York: McGraw-Hill Book Company, 1969), p. 7.

^๓Michael Rush and Phillip Athoff, Introduction to Political Sociology (London: Western Printing Service Press, Ltd., 1971), p.16.

ในลิขิต ชีรเวคิน, การพัฒนาการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕๔.

^๔Robert Weissberg, Political Learning, Political Choice & Democratic Citizenship (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1974), p. 88.

หมายถึง "กระบวนการได้มาซึ่งความรู้เกี่ยวกับการเมือง"^๑

จากคำจำกัดความที่บรรดานักรัฐศาสตร์ทั้งหลายให้ไว้ข้างต้น พอจะสรุปความหมายของคำว่า "การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองได้ว่า หมายถึง กระบวนการอบรมกล่อมเกล่าให้สมาชิกของสังคม เรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมืองโดยผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต กล่าวคือ เป็นกระบวนการหล่อหลอมให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความคิด เห็น ค่านิยมและความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมือง ดังนั้นการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจึงมีความสำคัญต่อระบบการเมืองของแต่ละประเทศเป็นอย่างมาก เพราะ เป็นกระบวนการที่จะทำให้นักคนมีทักษะหรือความรู้สึกต่อระบบการเมืองต่อบทบาทที่ตนมีต่อระบบการเมืองนั้น ๆ เป็นกระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองไว้ และเป็นกระบวนการที่จะทำให้พลเมืองของประเทศมีความรู้เรื่องของการเมืองการปกครองของประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ขอบพอกเกลียดชัง หรือเฉยต่อการเมือง^๒ การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง จึงเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งจะช่วยให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในการที่จะกำหนดรูปแบบของตนในส่วนตัวสัมพันธ์กับการเมืองให้เหมาะสม^๓ ระบบการเมืองของแต่ละประเทศจะคงอยู่ในรูปแบบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่อบรมสังคมว่าจะถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองไปในแนวทางไหน ถ้าหน่วยงานที่อบรมทางสังคมถ่ายทอดค่านิยมทางการเมืองแตกต่างไปจากอดีต เช่น เด็กจะถูกเลี้ยงให้เติบโตขึ้นมาพร้อมกับให้มีความคาดหวังทางการเมือง และสังคมแตกต่างไปจากบรรพบุรุษของตน

^๑Jarol B. Manheim, A Politics Within: A Primer in Political Attitudes and Behavior (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1975), p. 48. ในวิสุทธิ โปษะแทน "การให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ," รัฐศาสตร์สาร (สิงหาคม ๒๕๑๔), หน้า ๔๐.

^๒สุจิต บุญมดการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาการเมือง," หน้า ๑๐.

^๓Langton, Political Socialization, p. 10.

กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองนี้ก็จะ เป็นตัวนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง และสังคม^๑

กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง

ได้กล่าวมาแล้วว่า การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง เป็นกระบวนการอบรมกลุ่ม เกลาให้สมาชิกของสังคม เรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองจากตัวการ (agents) ของสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทุกขั้นตอนของชีวิต ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดแบบฉบับของทัศนคติ ความคิดเห็น ค่านิยม และความรู้สึกในทางใดทางหนึ่งต่อ ระบบการเมืองที่ตน เกี่ยวข้องอยู่ ตัวการที่ให้การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองอาจแบ่งออก ได้เป็นหลายประเภท เช่นตัวการที่เป็นบุคคลที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับผู้รับ ได้แก่ พ่อแม่และสมาชิกของกลุ่มซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน และตัวการที่เป็นสถาบัน ได้แก่ โรงเรียนหรือสถาบัน การศึกษาอื่น ๆ สถาบันกองทัพ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และสถาบันครอบครัว เป็นต้น^๒ หรืออาจแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

ก. กลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) ได้แก่ครอบครัว มนุษย์เริ่มได้รับ

การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากครอบครัว เป็นหน่วยแรกสุด ในด้านวัฒนธรรมทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน ครอบครัวเป็นตัววางรูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม การหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองของครอบครัว เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์ของพ่อแม่ผู้ปกครองกับลูก ๆ ว่า อยู่ในลักษณะใด เป็นไปในลักษณะส่งเสริมให้ลูกมีความกล้าที่จะแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือ เปิดโอกาสให้ลูกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ของครอบครัวมากน้อย เพียงใด หรือ เป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม สิ่งเหล่านี้จะมีส่วนกำหนดบุคลิกภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล

^๑Dawson and Prewitt, Political Socialization, p. 5.

^๒Manheim, The Politics Within: A Primer in Political Attitudes and Behavior, pp. 52-68.

ข. กลุ่มทุติยภูมิ (secondary groups) ได้แก่สถาบันต่าง ๆ เช่นโรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน และการติดต่อทางการเมืองโดยตรง เป็นต้น

๑) โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งฝึกฝนอบรมให้บุคคลมีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นของสังคม เป็นต้นว่า ความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศซึ่งจะทำให้บุคคลรู้จักสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมืองในแต่ละระบบการเมือง และเป็นสถานที่กระตุ้นให้บุคคลสนใจและปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่างที่ทำเป็นต่อสภาพสังคมของแต่ละประเทศ สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลอยู่มากในหลายด้านของชีวิต สิ่งที่คุณคนได้รับจากสถาบันศึกษาย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของเขา

๒) กลุ่มเพื่อน (peer groups) เป็นกลุ่มคนที่มีสถานภาพใกล้เคียงกัน และมีความใกล้ชิดกัน ย่อมทำให้บุคคลยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมถึงเรียนรู้บุคลิกภาพระหว่างสมาชิกด้วยกัน อันจะก่อให้เกิดแรงจูงใจหรือผลผลักดันที่มีอิทธิพลต่อการเมืองได้

๓) กลุ่มอาชีพ (occupation or professional groups) เป็นกลุ่มอาชีพการงานและองค์การที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การที่คนเข้าเป็นสมาชิกของหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นของเอกชนหรือรัฐบาลก็ตาม เป็นระยะเวลาานพอสมควรจะทำให้คุณคนนั้นมีความรู้สึกผูกพันกับหน่วยงานหรือองค์การนั้น รวมทั้งยอมรับสภาพความเป็นอยู่หรือระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของอาชีพหรือขององค์การนั้น ดังนั้นสภาพแวดล้อม ระเบียบปฏิบัติหรือลักษณะของงานในกลุ่มอาชีพหรือองค์การจะมีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะหล่อหลอมถ่ายทอดบุคลิกภาพ ความเชื่อ และทัศนคติอันก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่งได้

๔) สื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง การเสนอข่าวสารหรือการให้ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกมีส่วนในการถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยมใหม่ ๆ สื่อมวลชนเป็นตัวนำค่านิยมต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับไปสร้างความรู้สึกรวมถึงอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางการเมือง

๕) การติดต่อทางการเมืองโดยตรง ทัศนคติทางการเมืองของประชาชนสามารถปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้อีกทางหนึ่ง โดยการติดต่อทางการเมืองโดยตรงได้แก่ การมีพรรคการเมือง และการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกระดับไม่ว่าระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ

จากตัวการ (agents) ที่ให้การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองดังกล่าว Pye ได้อธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ว่ามี ๕ ขั้น^๑ คือ

ขั้นที่ ๑ เป็นขั้นมูลฐานที่เด็กจะได้รับการฝึกฝนให้เป็นสมาชิกของสังคม กล่าวคือเด็กจะได้เรียนรู้ทัศนคติ คำนิยม ความรู้ทั่วไป และความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อบทบาทต่าง ๆ รวมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมนั้นจำเป็นต้องเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ เป็นขั้นที่ประสบการณ์มีอิทธิพลต่อจิตใจสำนึก และเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพขั้นมูลฐานของบุคคลนั้น ในขั้นนี้บุคคลจะมีความสำนึกว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมีความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

ขั้นที่ ๓ เป็นขั้นที่บุคคลได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง เริ่มมีความรู้สึกถึงโลกการเมืองรอบตัวเอง มีทัศนคติและเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ

ขั้นที่ ๔ เป็นขั้นสุดท้ายที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมืองที่ไม่ร่วมกิจกรรมมาเป็นผู้ที่เข้าร่วมมีบทบาททางการเมืองโดยตรง ขั้นนี้เรียกว่า กระบวนการเลือกสรรทางการเมือง (political recruitment process) เป็นขั้นที่คนคนนั้นจะมีความเข้าใจทางการเมืองลึกซึ้งและจะมีทัศนคติทางการเมืองชัดเจนและถาวรมากกว่าเดิม

Dennis ได้จำแนกการเรียนรู้ของบุคคลออกเป็น ๒ ระยะ^๒ ด้วยกัน

๑. การอบรมชดเชยทางสังคมขั้นปฐมภูมิ (primary socialization) เป็นระยะแรกที่เด็กเริ่มรู้ความ เด็กจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ บุคลิกภาพ และวัฒนธรรมจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองภายในครอบครัว

^๑Lucian W. Pye, Politics, Personality and National Building: Burma's Search for Identity (New Haven & London: Yale University Press, 1962), pp. 45-46. ใน กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง, " รวมไทยยากร (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๓๔.

^๒Jack Dennis (ed.), Socialization to Politics (London: John Wiley and Sons Ltd., 1973), p. 293.

๒. การอบรมขัดเกลากาทางสังคมขั้นทุติยภูมิ (secondary socialization)
เป็นระยะที่บุคคลเริ่มเรียนรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ของสังคมภายนอกครอบครัว ได้แก่การเรียนรู้จากสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา เพื่อนฝูงและจากประสบการณ์ของตนเอง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของเหตุการณ์ในแต่ละขั้นตอน Wirt^๑ ได้สรุปลักษณะการพัฒนาของกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจากรวัยเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ออกเป็นหลายระดับ กล่าวคือในระดับมูลฐานของการเรียนรู้ เด็กจะเรียนรู้ในด้านความรู้สึกผูกพัน การให้ความเชื่อถือ ความจงรักภักดีต่อบ้านเกิดเมืองนอน และเรียนรู้ว่าตนเป็นสมาชิกของชาติใดใครคือพวก และใครมิใช่พวก การเรียนรู้ในระดับต่อมาจะเป็นการพัฒนาในด้านทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง และการดำเนินกาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับที่สูงขึ้นมาอีก เด็กจะเริ่มมีทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง กล่าวคือ อาจจะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองด้วยตนเอง เช่นรับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน เป็นต้น และในระดับสูงสุด คนคนนั้นจะมีการพัฒนาทางด้านทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ที่ออกมาจากระบบการเมืองนั้น เช่นการออกกฎหมาย เป็นต้น

ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองย่อมมีอิทธิพลต่อค่านิยม ทัศนคติ และความรู้สึกลงในทางใดทางหนึ่งต่อระบบการเมืองของบุคคล บางครั้งการอบรมในระดับครอบครัวอาจจะมีอิทธิพลมากกว่าระดับเพื่อนฝูงและสถาบันการศึกษา เช่นโรงเรียนและมหาวิทยาลัย แต่บางครั้งการอบรมในระดับปลายโดยสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ จะมีอิทธิพลมากกว่า แต่มีบ่อยครั้งที่ทัศนคติและค่านิยมในการเรียนรู้ในขั้นตอนต่าง ๆ ชัดกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากได้รับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยประสบมาก่อนบ้าง เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งภายในประเทศและนอกประเทศบ้าง จะทำให้บุคคลไม่แน่ใจในบุคลิกลักษณะของ

^๑Frederick M. Wirt, Introductory Problems in Political Research (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1970), p. 31.

คนซึ่งจะปรากฏผลให้เห็นในวัฒนธรรมทางการเมือง ระดับชาติ บางทีผลของการอบรมกลุ่ม เกลา ในบางครั้งอาจจะ เป็นไปในลักษณะผิวเผิน เช่นประเทศเยอรมันนี ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงวิธีการอบรมกลุ่ม เกลาแบบดั้งเดิม ซึ่งพอมืออำนาจเด็ดขาดมาเป็นแบบ ประชาธิปไตย และพยายามสอนวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยให้แก่เด็ก เรียนในโรงเรียนและ มหาวิทยาลัย แต่กลับปรากฏว่าเด็ก เรียนรู้โครงสร้างรัฐบาลแต่เพียงผิวเผิน เพราะพื้นฐานดั้งเดิมของ ประเทศเยอรมันมีลักษณะที่ขัดกับประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใหม่จึงเป็น ไปได้ยาก^๑

ดังนั้น กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจากหลายระดับหลายตัวการ เริ่มตั้งแต่ระยะแรกเริ่มของชีวิตในครอบครัวต่อเนื่องมาในสถาบัน ทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันศาสนา โรงเรียน กลุ่มอาชีพ สมาคมอาสาสมัคร สื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือสถาบันต่าง ๆ ของรัฐบาล เป็นต้น^๒ ส่วนที่วาระระดับใด ตัวการใดจะมีอิทธิพล มากกว่ากัน ต้องแล้วแต่ความเป็นมาของชาติหรือเผ่าชนนั้น ความยาวนานของระบบและค่านิยม ที่ใช้กันมา ความต่อเนื่องหรือขาดตอนของความเป็นชาติ ประสิทธิภาพของระบบการศึกษา สภาพ ภูมิศาสตร์และการติดต่อสื่อสารภายในชาติ ระบบครอบครัว โรงเรียน และการอบรมบุตร รวมทั้ง อิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย^๓ กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองในทุกชั้น ตอนของชีวิต มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อกระบวนการถ่ายทอดและปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อและ ค่านิยมทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่ง การที่บุคคลจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับ

^๑Sidney Verba, "Germany: The Remarkings of Political Culture," in Lucian Pye and Sidney Verba, eds, Political Culture and Political Development (Princeton: Princeton University Press, 1965), pp. 130-70.

^๒Victor Wiseman, Politics in Everyday Life (Oxford; Basil Blackwell, 1966), p. 64.

^๓กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมืองไทย" วารณไวทยาการ: รัฐศาสตร์ (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๔๒.

กระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองทั้ง ๔ ชั้นดังกล่าวแล้ว ซึ่งในแต่ละชั้นจะมีตัว
 การที่คอยปลูกฝังค่านิยมให้ และตระเตรียมบุคคลไว้สำหรับขั้นต่อ ๆ ไป เพื่อให้ต่อเนื่องกันไป
 ไม่ขาดสาย แต่โดยทั่วไปแล้วการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองในแต่ละชั้นมักไม่สอดคล้องกัน
 บางครั้งถึงกับขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลมีวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งแบบประชาธิปไตยและเผด็จการ
 รวมอยู่ในบุคคลคนเดียว ฉะนั้นการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันอย่าง
 ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมทางการเมืองและเชื้ออำนาจซึ่งกันและกัน

วัฒนธรรมทางการเมืองกับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง

ระบบการเมืองแต่ละระบบนั้น อันที่จริงแล้วมิได้เป็นผลผลิตของสิ่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร
 เช่น กฎหมาย รัฐธรรมนูญ แต่เป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่อยู่ลึกลงไปกว่านั้น นั่นคือวัฒนธรรม จารีต
 ประเพณี และความรู้สึกนึกคิดของคนในประเทศนั้น ๆ สิ่งซึ่งเป็นผลผลิตของพลังดังกล่าวนี้
 Almond ขนานนามให้ว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง"^๑ Almond ได้อธิบายว่า วัฒนธรรม
 ทางการเมืองเป็นแบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ
 ของระบบการเมือง ประกอบด้วย ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (cognitive orientations)
 คือความรู้ความเข้าใจและความเชื่อที่มีต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองและระบบการเมือง ความโน้มเอียง
 เกี่ยวกับความรู้สึก (affective orientations) คือความรู้สึกที่มีต่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองและ
 ระบบการเมือง และความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินผล (evaluative orientations)
 คือความรู้สึกที่มีลักษณะเป็นการประเมินค่า ตัดสิน และความคิดเห็นที่มีต่อกิจการทางการเมือง

^๑Gabriel A. Almond, "Comparative Political System", in Heinz
 Eulau, Samuel J. Eldersveld, and Morris Janowitz, eds. Political
 Behavior: A Reader in Theory and Research (Illinois: The Free Press,
 1956), p. 36.

และปรากฏการณ์ทางการเมือง* Yinger กล่าวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นทัศนคติและการยอมรับที่ปัจเจกชนได้รับจากระบบการเมืองนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึกนิยมหรือไม่นิยมต่อระบบการเมืองและการประเมินค่าต่อเหตุการณ์ทางการเมือง^๒

Almond และ Verba ได้แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น ๓ ลักษณะคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (parochial political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมือง ไม่รับรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของสถาบันทางการเมือง รวมทั้งไม่คิดว่าตนจะมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏให้เห็นในสังคมจารีตประเพณีหรือเผ่าชนที่มีการปกครองแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (subject political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีลักษณะยอมรับอำนาจของรัฐบาล มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองทั่วไป แต่ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกกระบวนการเมือง และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามีส่วนร่วม (participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่เข้าใจในระบบการเมืองทั่วไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างทางการเมืองและการบริหาร รวมถึงเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง^๓

ดังนั้นการที่จะเข้าใจระบบการเมืองของประเทศหนึ่งประเทศใด จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" (political culture) ของคนในประเทศนั้น เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในประเทศ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ ระบบการเมืองจะมีลักษณะเช่นไร และจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบุคคลในระบบการเมือง

*Gabriel A. Almond, "Comparative Political Systems," Journal of Politics 18(August, 1956): 398.

^๒Milton Yinger, Religion Society and the Individual (New York: The Macmillan Company, 1962), pp. 380-10.

^๓Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston: Little, Brown and Company, 1965), pp. 17-20.

นั้น ๆ จะมีลักษณะทางการเมืองอย่างไร และมีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร การที่จะเข้าใจ วัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศหนึ่งประเทศใดจำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของประเทศ รวมทั้งความเป็นมาของบุคคลภายในประเทศ ศึกษาถึงค่านิยมของบุคคล ความเชื่อ ความเข้าใจ ในสิ่งแวดล้อม ทัศนคติ ซึ่งแสดงออกและไม่แสดงออก ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมชาติ ความสำนึกในความเป็นชาติ และปฏิกิริยาทั้งทางอารมณ์และกิริยาอื่น ๆ ของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์หรือการกระทำใด ๆ ฯลฯ หมายความว่าจุดแห่งความสนใจส่วนหนึ่งจะมาอยู่ที่กระบวนการศึกษาและกระบวนการสร้างค่านิยมและทัศนคติโลก (world view) ของบุคคลตั้งแต่แรกเกิดขึ้นได้แก่ระดับครอบครัว รวมทั้งการศึกษาในระดับเพื่อนเล่น โรงเรียนและมหาวิทยาลัย ไปจนถึง การได้รับความรู้ทางการเมืองหรือที่เรียกว่า "การอบรมและเรียนรู้ทางการเมือง" (political socialization) ในสังคม วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นผลิตภัณฑ์ของประวัติศาสตร์ ส่วนรวมของระบบการเมืองและประวัติศาสตร์แห่งชีวิตของสมาชิกของระบบการเมือง ฉะนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงถูกฝังลึกลงไปในเหตุการณ์ของมหาชนและประสบการณ์ส่วนตัวอย่างเท่า ๆ กัน กล่าวสั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองที่อยู่ในสภาพการเมืองก็คือ วัฒนธรรมที่อยู่ในระบบสังคม อุนชนจะถูกอบรมกล่อมเกลามาในรูปของประสบการณ์ร่วม^๑ การเข้าใจ วัฒนธรรมทางการเมืองไทยจะช่วยให้เราไปถึงทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองว่าเป็นอย่างไร

ได้กล่าวแล้วว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่อยู่ในสภาพการเมืองก็คือ วัฒนธรรมที่อยู่ในระบบสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทั้งหมดของสังคม วัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดและสืบทอดกันได้ ถือเป็นมรดกของสังคม (social heritage) ที่มนุษย์สร้างสมไว้ใช้เป็นวิถีดำเนินชีวิตของคนในสังคม (way of life)^๒ วัฒนธรรมจึงเป็นแบบ

^๑Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston: Little, Brown and Company, 1966), pp. 104-105.

^๒Robert Bierstedt, Eugene J. Meehan and Paul A. Samuelson, Modern Social Science (New York: McGraw-Hill Book Company, 1964), pp. 52-55.

แผนที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์แต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศย่อมมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง แต่วัฒนธรรมของชาติหนึ่งอาจเหมือนกับของอีกชาติหนึ่งได้ เพราะวัฒนธรรมสามารถถ่ายทอดกันได้ และเปลี่ยนแปลงกันได้ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย วัฒนธรรมทางการเมืองของทุกประเทศจะมีลักษณะเหมือนกันในด้านโครงสร้าง กล่าวคือมีพื้นฐานประกอบด้วย วัฒนธรรมของสังคม ค่านิยม ความเชื่อ การเรียนรู้หรือความรู้สึกทางการเมืองของชุมชนนั้นส่วนรวม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละประเทศจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของวัฒนธรรมของสังคม ค่านิยม ความเชื่อ การเรียนรู้หรือความรู้สึกทางการเมืองของพลเมืองในประเทศนั้น ๆ ฉะนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละประเทศก็คือ ลักษณะทัศนคติและความโน้มเอียงในรูปแบบต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคมที่มีต่อระบบและส่วนต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางการเมืองของประเทศนั้นๆ^๑

วัฒนธรรมทางการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนา ส่วนมากมักจะเป็นแบบอำนาจนิยม (authoritarianism) ซึ่งได้ฝังรากลึกลงไปในสภาพจิตใจของประชาชนในประเทศเหล่านั้น มาเป็นเวลาช้านานภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมแบบนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ผู้ใต้ปกครองจะออกมาในรูปสายการบังคับบัญชา (hierarchy) ที่เน้นเรื่องอำนาจของผู้ปกครอง ซึ่งต้องอยู่เหนือผู้ผู้ใต้ปกครองและลบล้างกันลงไปตามลำดับ ประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมแบบนี้มา เป็นเวลานานแล้วตั้งแต่สมัยที่มีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งอำนาจอยู่ที่พระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว และสืบทอดต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ ในรูปแบบของการปกครองในปัจจุบัน โดยกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือน

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย จึงได้แก่ ความเคยชินต่อระบบอำนาจนิยม ทั้งนี้เห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองในประวัติศาสตร์ไทยในอดีต ซึ่งเป็นแบบสายการบังคับบัญชา มีการยอมรับลำดับชั้นหรือสถานภาพที่แน่นอน ทำให้ผู้ปกครองมีอำนาจเหนือผู้ถูกปกครอง ผู้ถูกปกครองอยู่ในฐานะเป็นผู้รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ โดยไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้งความสัมพันธ์เช่นนี้ปรากฏออกมาในรูปการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และโดยระบอบข้าราชการ

^๑Almond and Verba, The Civic Culture, p. 13.

ทุกวันนี้ การปฏิบัติ เช่นนี้จึงกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับการปกครองแบบทหารที่ เน้นการ เชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด และต้องปฏิบัติตามวินัยของทหาร^๑

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยเนื้อแท้แล้วเป็นเพียงการเปลี่ยนศูนย์อำนาจจากสถาบันกษัตริย์มาสู่สถาบันทหารและข้าราชการพลเรือนเท่านั้น ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและพร้อมที่จะเชื่อในกฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐบาล นอกจากนี้ทัศนคติและวิธีปฏิบัติราชการต่าง ๆ ยังคงมีลักษณะแบบอำนาจนิยม^๒ ฉะนั้นอำนาจทางการเมืองจึงยังคงอยู่ที่ชนชั้นปกครอง ซึ่งได้แก่ ข้าราชการทหาร และพลเรือนชั้นสูงตลอดมา หากได้เคลื่อนลงมาถึงประชาชนอย่างแท้จริงไม่ ระบบการเมืองของไทยจึงมีลักษณะเป็น "ระบบการเมืองแบบข้าราชการ" (bureaucratic polity)^๓ มาตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน เพราะนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงมา ไม่มีผู้นำทางการเมืองระดับนายกรัฐมนตรีผู้ใดที่ไม่เคยมีตำแหน่งสูงทางราชการมาก่อน^๔ การที่ข้าราชการทหารและพลเรือน

^๑ปรีชา อุดมทรัพย์, "วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทระดับดุษฎีบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐.

^๒Wendell Blanchard, et al., Thailand; Its people, Its Society, Its Culture (New Haven, Connecticut: Human Relations Area Files, Inc., 1958), pp. 492-493.

^๓Riggs ได้อธิบายลักษณะที่สำคัญของการเมืองไทยว่าเป็นแบบ "bureaucratic polity" รายละเอียดดูได้จาก Fred W. Riggs, Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity (Honolulu: East-West Center Press, 1966).

^๔กมล สมวิเชียร, "อนุรักษนิยมแบบไทย: ข้อสังเกต," วารสารสังคมศาสตร์ ๑ (มกราคม ๒๕๑๔), ๑๖๐.

เข้ามามีบทบาทสำคัญในการคุมอำนาจทางการเมืองได้โดยง่าย เป็นเพราะประชาชนเคยอยู่ใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือระบบเจ้าขุนมูลนายมาเป็นเวลาช้านาน และเชื่อว่าการปกครองเป็นเรื่องของเจ้านาย หรือผู้มีอำนาจวาสนา มีควรที่สามัญชนทั่วไปจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับหรือคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมืองหรือชนชั้นปกครอง ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตเขาเพียงเล็กน้อย^๑ หากผู้ใดมีอำนาจสูงสุดขึ้นมา ประชาชนก็จะตกอยู่ใต้อำนาจของผู้นั้น และยอมรับโดยไม่มีการขัดแย้งแต่อย่างใดว่า ผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจเหนือตน ปรากฏการณ์หรือสภาพทางจิตใจเช่นนี้เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะอันเที่ยงแท้ของคนไทยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน^๒ จากการที่อำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ในกลุ่มข้าราชการทหารและพลเรือนมาตลอดเวลา ทำให้ระบบข้าราชการกลายเป็นสถาบันสำคัญในระบบการเมืองไทย^๓ ประชาชนต่างเกรงกลัวและยอมรับอำนาจของข้าราชการ ทำให้ข้าราชการถือว่าตัวเองเป็นเจ้านายประชาชน ความเชื่อที่ว่า การเป็นข้าราชการก็คือ การเป็นเจ้าคนนายคนจึงฝังรากลึกอยู่ในความเชื่อถือของประชาชน โดยมีสังคมชนบธธรรมนิยมประเพณีเป็นเครื่องสนับสนุน สังคมไทยจึงเป็นสังคมเจ้านาย (Prestige society)^๔ และมีทัศนคติแบบเจ้าขุนมูลนาย ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับประชาชนจึงปรากฏออกมาในลักษณะ "นายผู้มีอำนาจวาสนากับไพร่ผู้ต่ำศักดิ์" และในระบบข้าราชการเองก็เป็นระบบการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น โดยที่ผู้ที่อยู่บนยอดสุดเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ความสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารอยู่ในรูปแบบที่เรียกว่า One-way communication คือออกจากผู้ที่อยู่ระดับสูงกว่าไปสู่ระดับที่ต่ำกว่าเสมอ และมีกฎข้อบังคับซึ่งเป็นไปในเชิงผู้้น้อยต้องเชื่อฟัง เคารพยำเกรง พิณอบพิเทาต่อผู้ใหญ่อ่างไม่มีเงื่อนไข ส่วน

^๑David A. Wilson, The United States and The Future of Thailand (New York: Praeger Publishers, 1970), p. 99.

^๒คึกฤทธิ์ ปราโมช, "สังคมสมัยอยุธยา," ใน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคมการเมือง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖), หน้า ๔๔-๕๐.

^๓Likhit Dhiravagin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization in Thailand (Bangkok: Thai Watana Panich, 1973), p.17.

^๔ไพฑูริย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย (พระนคร: เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๓), หน้า ๑๕๕.

ประชาชนก็ถูกอบรมสั่งสอนให้เคารพในข้าราชการ ขุนนาง และผู้มีอาวุโส ถูกได้รับการสั่งสอนให้
 เคารพ เชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่โดยไม่มีข้อโต้แย้ง คนไทยในปัจจุบันจึงยังคงเคยชินกับการปกครองระบอบ
 สมบูรณาญาสิทธิราชย์ และยังยึดถือความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ว่า การเมืองการปกครองเป็นเรื่องของ
 เจ้าขุนมูลนาย ทหารหรือชนชั้นสูง ประชาชนเป็นผู้เดินตามหลัง ทำให้เกิดมีคำว่า "เจ้านาย" ขึ้น
 มา จนเป็นประเพณีนิยมของสังคมไทย การจะทำสิ่งใดลงไปก็ต้อง "แล้วแต่เจ้านายท่านจะสั่ง"^๑
 ประชาชนและผู้มีน้อยจึงเป็นเพียงผู้คอยปฏิบัติตามคำสั่ง การปฏิบัติเช่นนี้เป็นลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง
 เมืองของไทย ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างแบบสายการบังคับบัญชาของกองทัพอย่างสมบูรณ์ เนื่องจาก
 ในกองทัพเรือไทยก็มีการบังคับบัญชากันตามลำดับชั้น ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม
 คำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด การที่วัฒนธรรมทางการเมืองของทหารสอดคล้องหรือเหมือน
 กันกับวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ เป็นเหตุให้ทหารเข้ามามีบทบาท
 ทางการเมืองได้โดยปราศจากการต่อต้าน^๒

ศาสนาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะเป็นแบบแผนของความประพฤติ ดังนั้นศาสนาจึง
 มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ที่นับถือศาสนานั้น ๆ สำหรับประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนา
 พุทธ และถือ เป็นศาสนาประจำชาติไทย พุทธศาสนามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่แรกเกิด
 จนตาย มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับระบบการปกครองมาตลอด พุทธศาสนาจึงเป็นยิ่งกว่าศาสนา

^๑ไพบูลย์ ช่างเขียน, สังคมการเมืองและการปกครองของไทย (กรุงเทพฯ:
 ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๗๗.

^๒Jacques van Doorn, "The Military and the Crisis of Legitimacy"
 in Gwyn Harris - Jenkins and Jacques van Doorn, eds., The Military and the
 Problem of Legitimacy (London: Sage Publications, Ltd., 1976), pp. 25-6;
 S.E. Finer, The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics
 (London and Durmow: Pall Mall, 1962), p. 86; Samuel P. Huntington,
Political Order in Changing Society (New Haven and London: Yale University
 Press, 1969), p. 194. /

ต่อพฤติกรรมของคนไทย คือ เป็นเหมือนวิถีทางและคุณค่าแห่งชีวิต กิจกรรมทางศาสนาสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันโดยตลอด^๑ ฉะนั้นคำสอนในพุทธศาสนาจึงเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งเป็นตัวกำหนดทัศนคติและค่านิยมอันส่งผลไปสู่การแสดงออกทางการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทย เช่นการที่คำสอนของพระพุทธศาสนาย้ำถึงความสำคัญของตัวบุคคลเป็นพิเศษ (Individualism) กล่าวคือบุคคลจะดีหรือชั่วอยู่ที่การกระทำของตนเอง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลพึงได้แต่ตนเองเท่านั้น จะพึ่งคนอื่นไม่ได้ เป็นเหตุให้คนไทยส่วนใหญ่รู้สึกว่าจะไม่ควรเข้าไปผูกพันกับเรื่องของคนอื่น ผลสะท้อนในทางการเมืองคือ คนไทยไม่กระตือรือร้นที่จะมีปฏิริยาต่อการใช้อำนาจในการปฏิบัติ รัฐบาล การยึดอำนาจแต่ละครั้งไม่เคยปรากฏว่าคนไทยมีความกระตือรือร้นที่จะมีปฏิริยาต่อต้านกลุ่มคนที่ใช้กำลังยึดอำนาจรัฐ ดังนั้นการยึดอำนาจของทหารในเมืองไทยแต่ละครั้งจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยปราศจากการนองเลือด และไม่ก่อประสบบัญหาค่าการต่อต้านการใช้นโยบายหรือการบังคับใช้กฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐบาล เพราะคนไทยส่วนใหญ่ยังเชื่อว่า

"คนผู้ใดได้กระทำความดีมาก่อน คือว่าได้ปฏิบัติบูชาแก่พระศรีรัตนตรัย แลรู้จักคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แลให้ท่าน รักษาศีล เมตตาภาวนา ครั้นตายก็เอาตนไปเกิดในสวรรค์ ลาภคาบเล่าได้เป็นท้าวเป็นพระญาผู้ใหญ่ แลมีศักดิ์มียศมีบริวาร เป็นอเนกอนันต์ได้ ..."^๒

การที่ทหารได้อำนาจมา คนไทยจึงเชื่อและยอมรับว่าเป็นเพราะทหารมีวาสนา มีบุญญาบารมี การเข้ามาสู่อำนาจในทางการเมืองไม่ว่าโดยการเลือกตั้ง หรือการใช้กำลังยึดอำนาจจึงกลายเป็นเรื่องบุญกรรม หรืออำนาจวาสนาของแต่ละบุคคลไป

ความ เชื่อ เรื่องบุญกรรมได้ฝังรากลึกกลงไปในสภาพจิตใจของคนไทยทั่วไปมาเป็นเวลานาน หลวงพ่อไตรภูมิพระร่วงเป็นรากฐานของความเชื่อในเรื่องนี้ โดยได้เน้นถึงสภาพทั้ง ๓ คือ เทวดา

^๑James N. Mosel, "Thai Administrative Behavior" in William J. Siffin, ed., Toward the Comparative Study of Public Administration (Bloomington: Indiana University Press, 1967), p. 303

^๒ไตรภูมิพระร่วง (พระพนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๔), หน้า ๔๔.

มนุษย์ สัตว์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในแนวตั้งว่า "เกิดจากบุญ" เทวดาคือผู้สร้างบุญมากที่สุด รองลงมาคือมนุษย์ และสัตว์ในลำดับต่ำสุด และในแต่ละหน่วยก็มีลำดับชั้นในตัวของมันอีก เช่น เทวดาก็แบ่งเป็น เทวดาชั้น ๑ ชั้น ๒ ชั้น ๓ ตามลำดับ มนุษย์ก็มีคนรวย มีเจ้านาย มีคนจน การที่คนไหนอยู่ในจำพวกไหน คนไทยก็เชื่อว่าเป็นเพราะผลของการสร้างสม "บุญ" ไว้ไม่เท่ากัน ดังข้อความตอนหนึ่งในหนังสือ ไตรภูมิพระร่วงว่า

"เป็นคนไส้แต่บาปแลบุญ หากให้เป็นคนดีแลชั่วใจ ลางคนไส้งาม ลางคนไส้บึงาม
 ลางคนไส้ยืนลางคนไส้บียืน ลางคนไส้เป็นเจ้านาย ลางคนไส้เป็นข้าท่าน
 ลางคนไส้เป็นคนดี ลางคนไส้ชั่วใจ ลางคนมีปรีชา ลางคนทาบปรีชามิได้..."^๑

ด้วยเหตุนี้สถานภาพของคนในสังคมไทย จึงถูกยอมรับในจิตใจของคนไทยทั่วไปไว้ก่อนว่า คนจะอยู่ในสถานภาพใด เป็นเพราะผลของการสร้างสม "บุญ" ตั้งแต่ชาติก่อน ลักษณะเช่นนี้ทำให้คนไทยยอมรับสถานภาพของตนในสังคมซึ่งเป็นการส่งเสริมให้โครงสร้างแบบลำดับชั้นในสังคมไทยแน่นแฟ้นขึ้นไปอีก กล่าวคือ เชื่อว่าผู้มีบุญญาบารมีมาก ก็มีอำนาจมาก ซึ่งในสมัยโบราณมียอดสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นสมมุติเทวราช และลดหลั่นกันลงมาตามลำดับชั้น เป็นเหตุให้คนไทยยอมรับอำนาจจากเบื้องบนโดยไม่ได้แย้ง เพราะ เชื่อว่า นั้น เป็นเพราะผลบุญที่คนเหล่านั้นสร้างสมเอาไว้แต่ชาติก่อน และตัวเองมีหน้าที่จะต้องยอมรับปฏิบัติตามคำสั่งของคนเหล่านั้น

นอกจากนี้คำสอนของพุทธศาสนายังเป็นปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่งที่สร้างนิสัยเฉยเมยทางการเมือง (political apathy) ของคนไทย ทำให้คนไทยไม่สนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) และขาดการเรียนรู้ทางการเมือง (political socialization) คนไทยส่วนใหญ่มักจะคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือพวกตน เป็นเรื่องของบุคคลบางกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบ จึงไม่ให้ความสนใจต่อการเมือง และไม่ปรารถนาจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เขามักจะคิดถึงตัวเอง (individualism) และรักความเป็นอิสระ (freedom-loving) ลักษณะดังกล่าวนี้เมื่อประสานกับพฤติกรรมที่วางเฉย (อุเนกษา) ไม่สนใจใยดีต่อกิจการของส่วนรวมของคนไทยแล้ว ทำให้คนไทยไม่อยากผูกพันหรือเกี่ยวข้องกับ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๑.

กับเรื่องราวของคนอื่น ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือการยึดอำนาจทุกครั้งทั้งในอดีตและปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่ไม่รู้สึกว่าตนเองสูญเสียอิสรภาพ และไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่ออย่างไร ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือมีการยึดอำนาจเกิดขึ้น คนไทยจะรู้สึกเฉย ๆ เพราะเขายังสามารถประกอบอาชีพการงานได้ตามปกติ โดยไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และไม่สนใจว่าใครจะเข้ามาใช้อำนาจโดยวิธีการอย่างไร รวมทั้งไม่สนใจว่าตนเองจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างไร ดังนั้นคนไทยจึงถูกทำให้เคยชินกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยวิธีใช้กำลังยึดอำนาจ ี่ มาตลอด ประชาชนจึงไม่มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงบุคคลผู้ใช้อำนาจหรือผู้ปกครองแต่อย่างใด ซึ่งนับว่าไม่สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ให้อำนาจแก่ประชาชนเป็นผู้เลือกหรือเปลี่ยนแปลงบุคคลผู้ใช้อำนาจหรือผู้ปกครอง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการยึดอำนาจทุกครั้ง จะมีการอ้างว่าทำไปโดยความต้องการหรือสนองความต้องการของประชาชน แต่ไม่มีหลักฐานอะไรเป็นเครื่องยืนยันว่า ประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงได้มีส่วนร่วมด้วย การยึดอำนาจแต่ละครั้งจึงเป็นการแย่งชิงอำนาจกันเองระหว่างกลุ่มผู้คุมอำนาจทางการเมือง ซึ่งได้แก่กลุ่มข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทหาร แม้แต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการเมืองครั้งสำคัญของไทย เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมทางการเมืองดังกล่าวแล้วจะพบว่า หากได้เกิดจากการเรียกร้องของคนไทยส่วนใหญ่ไม่ เพราะคณะราษฎรได้กระทำลงไปในขณะที่คนไทยยังมีความเฉยเมยทางการเมืองอยู่ เห็นได้จากการที่คณะราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองต้องพยายามโฆษณาปลุกปั่นและสร้างภาพพจน์ให้คนเชื่อเพื่อจะได้ให้ความร่วมมือ ประเพณีการยึดอำนาจครั้งต่อ ๆ มา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้คนไทยส่วนใหญ่จึงถูกกีดกันจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยผลการยึดอำนาจของกลุ่มทหารต่างๆ ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามาคุมอำนาจทางการเมืองมาตลอด เวลา ทำให้คนไทยไม่มีโอกาสเข้า

^๑Poul Raymond Shirk, "Political Development and Modernization in The Non-Industrial States: The Experience of Thailand" (Unpublished Ph.D. thesis, The American University, 1970), p. 287.

ร่วมกระบวนการทางการเมือง เพราะนอกจากจะถูกกีดกัน โดยผลของการยึดอำนาจแล้วยังมีข้อจำกัดอื่น ๆ อีกหลายประการทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนโดยตรง และบทบาทหรือพฤติกรรมอื่นๆ ของรัฐบาล เป็นเหตุให้คนไทยทั่วไปไม่รู้สึกหวงแหนอำนาจของตนแต่อย่างใด รวมทั้งไม่สามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้ เนื่องจากขาดการเรียนรู้และขาดประสบการณ์ ประกอบกับระบบการปกครองของไทยเป็นระบบการเมืองแบบข้าราชการ (bureaucratic polity) ซึ่งกลุ่มข้าราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทหารเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองตลอดมา จึงเป็นการตอกย้ำให้คนไทยเคยชินกับการใช้อำนาจและยอมรับอำนาจอย่างต่อเนื่อง

จากการที่คนไทยมีนิสัยยอมรับอำนาจของผู้มีอำนาจ และขาดประสบการณ์ทางการเมือง กล่าวคือ คนไทยคุ้นเคยกับการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งประชาชนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ประชาชนอยู่ในฐานะผู้รับคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ โดยไม่มีคำอธิบายเหตุผล และไม่มีสิทธิที่จะโต้แย้ง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ทำให้ประชาชนไม่เป็นตัวของตัวเอง ปล่อยให้ชีวิตดำเนินไปตามยถากรรม เมื่อเกิดทุกข์ร้อนขึ้นก็แก้ไขไปตามมีตามเกิด ประชาชนไม่ค่อยโทษผู้ปกครองว่าไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน หรือไม่คอยร้องขอความเป็นธรรมจากผู้ปกครอง รวมทั้งเห็นว่าความแตกต่างระหว่างสามัญชนกับชนชั้นปกครอง หรือคนยากจนกับคนมี เป็นเรื่องของโชคชะตา หรือบุญทำกรรมแต่ง ทัศนคติเช่นนี้มีผลทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจของผู้ปกครองโดยไม่ตั้งรันท่อสู้เรียกร้อง ทำให้อำนาจของผู้ปกครองมั่นคง และดูเหมือนมีความชอบธรรม

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยดังกล่าวมานี้ จึงเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สอดคล้องหรือเป็นรากฐานให้ระบอบประชาธิปไตยดำเนินไปได้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น ประชาชนเป็นจักรกลที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้กลไกทางการเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คุณสมบัติของพลเมืองที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง พลเมืองในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะต้องมีทัศนคติว่า กิจกรรมทางการเมืองการปกครองเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องเอาใจใส่รับผิดชอบ จะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธให้พ้นจากความรับผิดชอบของตนเองไม่ได้ ดังนั้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงต้องการวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วน

ร่วม (participant political culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่เข้าไปในระบบการเมืองทั่ว ๆ ไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างทางการเมืองและการบริหารรวมถึงเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะการเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องของคนหมู่มาก ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านความคิด ผลประโยชน์ ภูมิหลัง ฯลฯ เข้ามาดำเนินกิจกรรมเพื่อความสำเร็จร่วมกัน โดยถือว่าประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปแบบการปกครองและวิถีชีวิตซึ่งทั้งสองอย่างต้องดำเนินไปด้วยกัน^๑ นั่นก็คือประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับว่าเป็นทั้งรูปแบบการปกครอง และแบบแผนหรือวิถีทางแห่งการดำเนินชีวิตของคนในสังคมด้วย ฉะนั้นความอยู่รอดของประชาธิปไตยในสังคมใด ๆ ย่อมต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งก็ไต่แก่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและอาศัยการมีความรู้สึกนึกคิดในทางมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในสังคมนั้นๆ

ได้กล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในประเทศ และเป็นผลผลิตของกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง ดังนั้นพลเมืองในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง ทั้งนี้เพราะการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองมีความสำคัญต่อแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมการเมือง กล่าวคือกระบวนการนี้ได้สร้าง "บุคลิกภาพทางการเมือง" ของคนในสังคมนั้นซึ่งมีอิทธิพลในฐานะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรมทางการเมืองในระบบการเมืองนั้น ๆ วัฒนธรรมทางการเมืองไม่ว่าจะแบบเกื้อกูลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือแบบเผด็จการ ล้วนเป็นผลของการหล่อหลอมจากกระบวนการนี้ ฉะนั้นการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจึงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างใกล้ชิด ในแง่ที่ว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้พลเมืองในประเทศมีความรู้เรื่องของการเมืองการปกครองของประเทศดีขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ชอบพอ เกลียดซึ่งหรือหนึ่งเฉยต่อการเมืองขึ้นให้แทนว่าการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละระบบการเมืองต่างเชื้ออำนาจซึ่งกันและกัน

^๑R.M., MacIiver, The Web of Government (New York: The Macmillan Co., 1947), p. 204.

ดังนั้นการที่บุคคลในสังคมจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองในประเทศของตนมากนักน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับการสอนและการเรียนรู้ในอุดมการณ์และวิถีชีวิตทางการเมือง แล้วจะก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองที่สมาชิกในสังคมนั้นเรียนรู้มาได้ง่ายขึ้น เช่น ถ้าประชาชนได้รับการสั่งสอนให้เห็นคุณค่าของอุดมการณ์ประชาธิปไตยและวิถีชีวิตทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ก็จะทำให้เกิดการปกครองแบบประชาธิปไตยได้ง่ายขึ้น มนุษย์ถูกสอนเรื่องการเมืองการปกครองมาตั้งแต่แรกเกิดจนตาย กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับบุคคลตั้งแต่ระยะแรกเริ่มของชีวิตในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษาชั้นสูง ระบบข้าราชการ พรรคการเมือง สถาบันทางการเมือง ฯลฯ ถ้าสังคมนั้น ๆ ต้องการเป็นประชาธิปไตย สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะสอนให้สมาชิกในสังคมเรียนรู้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ถ้าสถาบันหนึ่งสอนให้สมาชิกในสังคมเรียนรู้วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย แต่สถาบันอื่น ๆ สอนตรงกันข้าม เช่น ในระดับมหาวิทยาลัยมุ่งสอนประชาธิปไตยให้แก่นักศึกษาและมีบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยทั้งในค่านิยมทัศนคติเห็นและการปฏิบัติ แต่ในระดับครอบครัวความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและบรรยากาศยังเป็นแบบอำนาจนิยมอยู่ การเรียนรู้ประชาธิปไตยของสมาชิกในสังคมจะเกิดขึ้นยาก เพราะสมาชิกในสังคมจะมีความเข้าใจไขว่เขวในหลักการและวิธีปฏิบัติของระบอบประชาธิปไตย

ในแต่ละสังคมนั้นกระบวนการเรียนรู้ก็จะแตกต่างกันไป และมีอิทธิพลต่อแบบแผนพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งมีผลต่อระบบการเมืองของประเทศนั้น ๆ เช่นถ้าประเทศใดมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอนให้คนเคยชินต่อระบอบอำนาจนิยมหรือเผด็จการ การปกครองในประเทศนั้นก็จะ เป็นแบบสั่งการตามลำดับชั้น ซึ่งผู้ถูกปกครองจะต้องเชื่อฟังผู้ปกครองอย่างเคร่งครัด และผู้ปกครองก็คือข้าราชการผู้มีอำนาจเต็มเอง กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกของสังคมโดยผ่านตัวการต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล และทำให้สมาชิกของสังคมนั้นเกิดการเรียนรู้ทางการเมือง

การศึกษากับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง

การศึกษาเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (infra-structure) อย่างหนึ่งที่จะต้องการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพราะการศึกษาทำให้ประชาชนมีความรอบรู้ในปัญหาต่างๆ ของบ้านเมือง มีความตื่นตัว ต่อบุคคลเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีทัศนคติที่กว้างไกลตลอดจน

รู้จักตัดสินใจหาต่าง ๆ โดยยึดหลักการของเหตุผลเป็นพื้นฐาน สังคมที่มีความเจริญในด้านการศึกษา ประชาชนย่อมเข้าใจและยอมรับผลของการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นง่ายกว่าในสังคมที่ล้าหลังทาง การศึกษา สำหรับในทางการเมือง จากการศึกษาของ Almond และ Verba พบว่า การศึกษา เป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งในกระบวนการอบรมกล่อมเกลาประชาชนให้เข้าไปสู่การเรียนรู้ทางการเมือง และชี้ให้เห็นว่าการศึกษามีทำให้บุคคลมีความรู้ เรื่องการเมือง มีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมือง ของตน สถาบันการศึกษามีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและบุคลิกภาพ ของผู้ที่เข้าศึกษา และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาดำ ก่อแล้วคือบุคคลที่มีการศึกษาสูงจะมีความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าบุคคลที่มีการ ศึกษาต่ำ^๑ และการศึกษาที่บุคคลได้รับจะมีอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งต่อทัศนคติทางการเมืองของบุคคล^๒ นั่นคือคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยหรือได้รับเพียงเล็กน้อยจะมีทัศนคติทางการเมืองแตกต่างไปจากคน ที่ได้รับการศึกษาสูง และบุคคลจะ เรียนรู้ทางการเมืองได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางการ ศึกษาของบุคคลนั้น การศึกษามีอิทธิพลอย่างมากต่อโครงสร้างทางการเมืองของแต่ละประเทศ เพราะสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง ที่จำเป็นต่อสภาพสังคมของแต่ละประเทศ ตลอดจนเป็นแหล่งฝึกอบรมประชาชนให้เข้ากับสภาพของสังคม และมีส่วนช่วยสร้างทัศนคติทางการเมือง ให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกในสังคม ดังนั้นการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองในแง่ที่ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีส่วนเกี่ยวกับการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง การอบรมและการ เรียนรู้ทางการเมืองนี้เองที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษา^๓

การเปลี่ยนแปลงอำนาจในการปกครองของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแก่งแย่งชิงกันเองในระหว่างกลุ่มผู้คุมอำนาจทางการเมืองเพียงไม่กี่กลุ่ม ประชาชนส่วน

^๑Almond and Verba, The Civic Culture, pp. 315-316.

^๒Gabriel A. Almond and Sidney Verba in James S. Coleman, ed., Education and Political Development (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1965), p. 18.

^๓สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมือง," หน้า ๙.

ใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงหาได้มีส่วนร่วมด้วยไม่ อำนาจทางการเมืองจึงยังคงอยู่ที่ชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นผู้มีโอกาสได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี ทั้งจากในและนอกประเทศ มาโดยตลอด ประชาชนทั่วไปจึงไม่ค่อยได้เข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง ได้กล่าวมาแล้วว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องการวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเข้ามามีส่วนร่วม (participant political culture) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่เข้าใจในระบบการเมืองทั่วไป มีการรับรู้ต่อโครงสร้างทางการเมือง การบริหาร ตลอดจนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีความรู้สึกว่าคุณเองสามารถมีอิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ การศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้ เรื่องการเมืองและมีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตน ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ทางการเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมทางการเมือง ทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในตัวเอง และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น คณะราษฎรเองเมื่อทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ก็ได้ตระหนักถึงอิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากหลัก ๖ ประการ^๑ ที่คณะราษฎรกำหนดเป็นนโยบายหลักในการดำเนินการปกครองประเทศ

การศึกษากับการเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานอันสำคัญที่ช่วยย้ให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถ

หลัก ๖ ประการได้แก่ ๑. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง ๒. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากที่สุด ๓. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยมาก ๔. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน ๕. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระเมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก ๔ ประการดังกล่าวข้างต้น ๖. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร รายละเอียดดูได้จาก เดือน นวนาค, ท่านปรีดี ราษฎรอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (กรุงเทพฯ: โปษีสสามัคคีการพิมพ์, ๒๔๗๗), ว.ช. ประสงค์, แผ่นดินสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์ดวงชาติ, ๒๔๐๕), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง มีความสำนึกทางการเมือง และอยากเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง
 ทูกระบบการเมืองต่างก็ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการอบรมและปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมและ
 วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนให้เป็นไปในทางที่จะรักษาไว้ซึ่งความมั่นคง ความอยู่รอด
 และความเจริญของระบบการเมืองนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ทูกระบบการเมืองต่างก็ใช้การศึกษา
 เพื่อผลิตคนให้ออกไปรับใช้ระบบการเมืองของตน ส่วนผลที่ออกมาขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและองค์
 ประกอบอีกหลายอย่างของระบบการเมืองนั้น

เป็นที่ยอมรับกันว่า สถาบันการศึกษามีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม
 และบุคลิกภาพของผู้ที่เข้าศึกษา รวมถึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากผู้ที่มีการ
 ศึกษาต่ำ หรือได้รับการศึกษาเพียงเล็กน้อยหรือไม่ได้รับการศึกษาเลย สถาบันการศึกษาจึงเป็น
 หน่วยที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ (socialization) ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดความ
 รู้ลึก ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หรือความต้องการเปลี่ยนแปลง มนุษย์
 ในเกือบทุกประเทศได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการอบรมปลูกฝังทัศนคติทางการเมืองของ
 ประชาชนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน สำหรับประเทศไทยลักษณะของการศึกษาชั้นสูงไม่ได้เอื้อ
 อำนวยให้ผู้ศึกษาเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม หรือมีความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นของตัวเอง ตรงกันข้าม
 กลับทำให้นักศึกษาเป็นผู้ตามที่ดี ระบบการศึกษาเช่นนี้มีอยู่ทุกระดับการศึกษาของไทย ดังนั้น
 นักศึกษาจึงมีลักษณะบางอย่างที่ไม่แตกต่างไปจากผู้ที่มีการศึกษาดำกว่า กล่าวคือมีลักษณะที่นิ่งเฉย
 ไม่กระตือรือร้นและมีความอดทนต่อสภาพแวดล้อมที่ตนไม่พอใจ

โรงเรียนนายเรือเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งได้รับการพัฒนา
 มาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาองค์บุคคล
 การศึกษาอบรมในโรงเรียนนายเรือเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นในเรื่องอำนาจ คำสั่ง ระเบียบ วินัย
 และให้ความเคารพยำเกรงผู้ที่อาวุโสกว่า โรงเรียนนายเรือเป็นโรงเรียนประจำ นักเรียนนายเรือ
 ต้องใช้ชีวิตอยู่ประจำภายในโรงเรียนที่มีขอบเขตจำกัดมีปลาทัดละ ๕ วัน จุดประสงค์ที่สำคัญของระบบ
 โรงเรียนประจำหรือโรงเรียนกินนอนทั่วไป นอกจากด้านวิชาการแล้วก็มุ่งที่จะควบคุมและปลูกฝัง
 พฤติกรรมอันพึงปรารถนาของโรงเรียนและสังคม ดังนั้นนักเรียนนายเรือจึงได้รับการอบรม ปลูกฝัง

นิสัย ความประพฤติ ระเบียบวินัย และแบบธรรมเนียมประเพณีของทหาร ตลอดจนทำให้มีอุดมการณ์
ยึดมั่นในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งให้ เชื้อพื้ผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด จาก
นักเรียนหัวหน้าหรือนักเรียนอาวุโสที่ได้รับมอบหมายจากนายทหารปกครองเป็นประจำตั้งแต่เข้าจน
ถึงเข้านอน นอกจากนั้นยังได้รับการอบรมจากผู้บังคับบัญชาโดยตรง และผู้บังคับบัญชาระดับสูง
ซึ่งมิใช่เป็นการอบรมทุกวัน ซึ่งไม่แตกต่างจากที่นักเรียนเคยได้รับการอบรมและปลูกฝังมาจาก
โรงเรียนเตรียมทหาร ลักษณะการอบรมปลูกฝังเช่นนี้มีความคงทนและติดนาน เพราะเป็นการย้ำใน
สิ่งที่เคยได้รับมาและมีความเข้มข้นสูง เนื่องจากได้รับการอบรมปลูกฝังอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง
จากองค์การเดียวกัน ภายใต้บรรยากาศของระบบโรงเรียนประจำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ
และนักเรียนนายเรือมีฐานะ เป็นทั้งนักเรียนและข้าราชการ ความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์กับ
นักเรียน เป็นไปอย่างเคร่งครดมีลักษณะจะเป็นแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา
มากกว่าอาจารย์กับลูกศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์และนักเรียนที่มีการควบคุมอย่างใกล้ชิด
โดยอาศัยระเบียบวินัยเป็นเครื่องมือ ทำให้การศึกษามีลักษณะที่เป็นไปในทางเดียวมากกว่า
จะเป็นไปในรูปของการมีส่วนร่วมของนักเรียน มีผลให้นักเรียนนายเรืออยู่ในสภาพยอมจำนน ซึ่งจะ
มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดทางการเมืองและนอกจากนั้นยังถูกรอบงำโดยระบบราชการ ซึ่งภายใต้
ระบบเองมีความเป็นอำนาจนิยมค่อนข้างสูง บุคคลซึ่งอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวจะทำให้บุคลิกภาพมี
แนวโน้มที่จะเป็นอำนาจนิยมได้มาก^๑ และเป็นการเน้นในสิ่งที่สังคมไทยทั่วไปยอมรับนั่นเอง

การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษา เพราะ
การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของระบบการศึกษาและตัวบุคคลโดยเฉพาะ
ชนชั้นนำจะมีทัศนคติ คำนิยม และบุคลิกจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับนโยบายการศึกษาว่ามีอยู่อย่างไร^๒

^๑ณรงค์ ลินสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๑๘),
หน้า ๑๔-๑๕; บุคลิกภาพแบบอำนาจนิยม รายละเอียดดูที่ T.W. Adorno, et al., The
Authoritarian Personality (New York Harper and Brother, 1950).

^๒David E. Apter, The Politics of Modernization (Chicago: The
University of Chicago Press, 1965), p. 145 ใน สุจิต บุญบงการ "นิสิตนักศึกษา
กับการพัฒนาทางการเมือง," หน้า ๒๐.

ดังนั้นระบบการศึกษาของโรงเรียนนายเรือจึงมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมทางการเมืองให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนนายเรือ ซึ่งจะกลายเป็นชนชั้นนำของประเทศภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ผู้ที่มีการศึกษาสูงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย และบุคคลเหล่านี้จะมีฐานะเป็นชนชั้นนำของประเทศ เพราะจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษายังมีน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันความต้องการบุคคลประเภทนี้มีมาก

ระบบการศึกษาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน ดังนั้นการอบรมและการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนนักศึกษา และเกือบทุกประเทศได้ให้ความสำคัญต่อการอบรมทางการเมืองในสถาบันการศึกษาทุกระดับ สำหรับประเทศไทยก็ได้้นำเอาวิธีการอบรมนักเรียนนักศึกษาให้มีความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนนักศึกษามีความศรัทธา และเห็นคุณค่าของการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ผลของการอบรมดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพมากนัก เพราะสภาพแวดล้อมและระบบการเมืองไม่เป็นประชาธิปไตย ยิ่งไปกว่านั้นความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นมีผลให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายอะไรเป็นระบบการเมืองของไทยแท้ๆ แท้จริง นอกจากนี้ระบบการศึกษาของไทยยังขาดการศึกษาอบรมเพื่อความรอบรู้ทางการเมืองอย่างแท้จริง ด้วยเกรงว่านักศึกษาจะเล่นการเมือง การเตรียมเพื่อที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้และพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้ภาวะผู้นำทางการเมือง รวมถึงการเตรียมตัวเพื่อการบริหารประเทศและการปกครองตนเองจึงต้องตามไปด้วย ประชาชนที่มีโอกาสได้ศึกษาเรื่องการเมืองอย่างถูกต้องก็มีเฉพาะนักศึกษาที่ศึกษาในบางสาขาวิชาเท่านั้น ฉะนั้นการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ได้พัฒนามาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบันนี้ จึงไม่ได้ช่วยในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมากนัก ทั้งนี้เพราะขาดเป้าหมายหรือนโยบายที่แน่นอนเกี่ยวกับการให้การศึกษาในด้านการเมืองแก่ประชาชน อีกทั้งเนื้อหาของวิชาการและวิธีการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น การปกครองที่เรียกกันว่า "ประชาธิปไตย" ได้มีความผันผวนทางการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจการปกครองด้วยวิธีทางนอกรัฐธรรมนูญหลายครั้งหลายหน มีการยุบสภาผู้แทนที่ มาจากการเลือกตั้งโดยตรง และจัดตั้งสภาที่สมาชิกมาจากการแต่งตั้งของรัฐบาลขึ้น บางระยะมี

การประกาศใช้กฎอัยการศึก จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน ห้าม
การชุมนุมทางการเมือง และห้ามจัดตั้งสมาคมทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะผู้
ปกครองไม่ได้ให้ความสนใจอย่างจริงจังที่จะปลูกฝังความรู้ ทัศนคติ และวิถีทางปฏิบัติทางการเมือง
ที่เป็นประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนโดยรวม ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีการปกครอง
แบบประชาธิปไตยแต่เพียงรูปแบบ เนื้อแท้ของการปกครองยังคงเป็นแบบเผด็จการอำนาจนิยม
ตลอดมา ผลจากความผันผวนทางการเมืองดังกล่าวมาทำให้องค์กรทางการเมือง เช่นพรรค
การเมืองไม่มีโอกาสหยั่งรากฐานลงไปถึงประชาชนทั่วไป การปกครองระบอบรัฐสภาต้องชะงักงัน
ขาดความต่อเนื่อง ประชาชนส่วนใหญ่ถูกตัดขาดจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นเหตุให้
ประชาชนไม่มีประสบการณ์ในการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งในระบอบนี้ใครจะเป็นผู้ปกครอง
และจะใช้นโยบายในการปกครองประเทศอย่างไร ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือก ผู้ปกครอง
ไม่อยู่ในฐานะที่จะแต่งตั้งตัวเอง หรือกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศตามอำเภอใจได้
การมีส่วนร่วมในกระบวนการ เมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งจำเป็น หากขาด
การมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว การปกครองแบบประชาธิปไตยย่อมเกิดขึ้นได้ยาก ฉะนั้นการขาด
การเรียนรู้ทางการเมืองของประชาชนจึง เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง
แบบใหม่

สรุป

ในบทนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงความหมายของการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมือง ตลอดจน
ถึงพัฒนาการและขั้นตอนของกระบวนการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองบุคคลว่าเป็นมาอย่างไร
มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองและการศึกษาอย่างไรและได้ชี้ให้เห็นว่า การที่บุคคลในแต่ละ
ระบบการเมืองจะมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง
เมืองเป็นแบบไหนเป็นประชาธิปไตยหรือแบบอำนาจนิยมนั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการอบรมและการเรียน
รู้ทางการเมืองที่บุคคลเหล่านั้นได้รับมาโดยผ่านตัวการต่าง ๆ ของสังคม ทั้งที่เป็นตัวบุคคลที่มีการ
ติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับผู้รับ เช่นพ่อแม่และสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน และเป็น
สถาบันได้แก่ โรงเรียนหรือสถานศึกษาอื่น ๆ สถาบันศาสนา สถาบันกองทัพ สถาบันทางการเมือง
เมือง กลุ่มผลประโยชน์ และสถาบันครอบครัว เป็นต้น ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่อง
หากบุคคลได้รับการอบรมได้รับการถ่ายทอด หรือได้รับการปลูกฝังค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และ

วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เขาก็จะมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตย หากได้รับการอบรมและเรียนรู้ในทางตรงกันข้าม สมาชิกของสังคมก็จะมีลักษณะตรงกันข้าม การอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน ซึ่งจะมีผลต่อระบบการเมืองของแต่ละประเทศ กระบวนการอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองของไทยนอกจากจะไม่สนับสนุนความคิดทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว ยังชักนำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังนั้นการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยจึงไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยมากนัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย